

HET PERRON

Afgiftekantoor 8000 Brugge 1 - 2e afdeling
Tweemaandelijks tijdschrift
26e jaargang nr.1, januari-februari-maart 2010
Koning Albert I-laan 8, 8200 Brugge (Afzendadres)
Erkenningsnummer: P509268

België-Belgique
P.B. - P.P.
8000 BRUGGE 1 - 2
3/5298

tijdschrift van het

**PSYCHIATRISCH ZIEKENHUIS
ONZE-LIEVE-VROUW BRUGGE**

en het

**PSYCHOTHERAPEUTISCH CENTRUM
RUSTENBURG BRUGGE**

Colofon

HET PERRON is het driemaandelijks tijdschrift van het Psychiatrisch Ziekenhuis Onze-Lieve-Vrouw en het Psychotherapeutisch Centrum Rustenburg. Het is bestemd voor de West-Vlaamse huisartsen en de psychiaters en GGZ-voorzieningen in Vlaanderen.

Oplage

Het Perron wordt verspreid op 2130 exemplaren

Redactieraad

Dr. Françoise Verfaillie, psychiater

Dr. Chris Bervoets, psychiater

Piet Decoster, psycholoog-psychotherapeut

Ludo Goderis, stafmedewerker patiëntenzorg

Marc Simoens, stafmedewerker patiëntenzorg

Verantwoordelijk uitgever

Zr. Mieke Kerckhof, Koning Albert I-laan 8, 8200 Brugge

Vormgeving en druk

Geert Daelman

Gedrukt in PZ Onze-Lieve-Vrouw

Ontwerp omslag

Ludo Goderis

Technische afwerking

Creatief Werkcentrum PZ Onze-Lieve-Vrouw

Correspondentie

PZ Onze-Lieve-Vrouw

Koning Albert I-laan 8

8200 Brugge

info@olv.gzjb.be

www.pzol.v.be

tel. 050 30 18 00

fax 050 30 18 01

PTC Rustenburg

Oude Oostendesteenweg 43

8000 Brugge

rustenburg@rb.gzjb.be

www.ptcrustenburg.be

tel. 050 31 81 65

fax 050 31 08 99

Beste lezer,

Eind 2010 namen we afscheid van Dr. Marc Franchoo, hoofdgeneesheer van het Psychotherapeutisch Centrum Rustenburg, tevens verbonden aan het Psychiatrisch Ziekenhuis Onze-Lieve-Vrouw. In 1985 stond hij, samen met Dr. Hubert Ronse, Jacques Dutrie en Vera Lambert, mee aan de wieg van dit tijdschrift Het Perron: een bulletin voor een psychiatrie van het “gezond verstand” met informatie over de werking van de Psychiatrische Kliniek Onze- Lieve-Vrouw en het Psychotherapeutisch Centrum Rustenburg.

Om als hoofdredacteur gedurende 25 jaar onverdroten en immer energiek een tijdschrift uit te geven. Dit met de ambitie het verschil te willen maken. Het was alvast voor de medewerkers van beide ziekenhuizen een belangrijke stimulans zich te bevragen in hun werk en visie en hun inzichten en ervaringen neer te schrijven. Ook pleegde hij zelf een aantal boeiende artikels: van een pleidooi voor een maatschappij die zorg moet dragen voor het kwetsbare in kinderen, in onszelf, vanuit zijn bekommernis om jongeren die uit het leven stappen, over bespiegelingen als koele minnaar over de informatisering in de psychiatrie, en over allerlei facetten van de werking in beide ziekenhuizen, beschut wonen en de evolutie hiervan, hierbij uitnodigend tot een grondig debat, tot zelfs over reizen en wat de reiziger drijft.

Vijfentwintig jaar bestaan laten we niet ongemerkt voorbij gaan, daarbij hoort een bijzonder nummer. En zeker als het tegelijkertijd ook om het afscheid van zijn ‘founding father’ gaat. Afscheid nemen is geen licht werk. Niet voor Marc Franchoo, maar ook niet voor ons, zijn collega’s, medewerkers en directies. Zo ontstond het idee een “liber amicorum” te schrijven. Ons verhaal met Dr. Marc Franchoo. Verwoord in de teksten van de sprekers op de afscheidsvieringen in het Psychotherapeutisch Centrum Rustenburg en Psychiatrisch Ziekenhuis Onze-Lieve-Vrouw.

Gelukkig gaat dit afscheid nemen ook samen met de komst van nieuwe mensen. Een enthousiaste redactieraad staat klaar om de draad op te nemen en te pogen even geïnspireerd dit tijdschrift verder vorm te geven.

Dokter Françoise Verfaillie, hoofdgeneesheer PZ Onze-Lieve-Vrouw

**“NU HET VERLEDEN ZICH ZAL INSTALLEREN,
“EEN GROTE KLEINE GESCHIEDENIS
VAN DE KLINISCHE PSYCHOTHERAPIE”**

Dr. Wolf Spanoghe

Psychiater, hoofdgeneesheer

PSYCHOTHERAPEUTISCH CENTRUM RUSTENBURG

PSYCHOANALYTICUS, VERBONDEN AAN DE BELGISCHE VERENIGING VOOR PSYCHOANALYSE

—Om een dergelijke titel te bedenken moet je werken in een analytisch geïnspireerde setting. Hij blijft ook nu nog voor mij wat enigmatisch. Om hem te begrijpen splitste ik hem op in twee stukken. Enerzijds is er het verleden dat zich dus installeren zal; anderzijds is er zoiets als een grote kleine geschiedenis. Gelukkig is er het addendum ‘van de klinische psychotherapie’ dat het geheel lijkt te kaderen.

Persoonlijk vind ik het eerste deel (“nu het verleden zich zal installeren”) wat onheilspellend en bijna niet te vermijden overkomend. Het heeft iets weg van een permanente tatoeage, een soort vestiging van een onveranderbare waarheid en of waarde. Dit wordt wat afgezwakt door de herinnering aan iets wat is geweest, maar niet volledig is uitgekristalliseerd in het collectieve geheugen van Rustburg, waar u het mijne mag bij rekenen.

Het is pas de foto van dr. Franchoo en de lichter afgedrukte toelichting, die duidelijk maakt dat het gaat over het vertrek van dr. Franchoo als psychiater en hoofdgeneesheer. Titels die uiteraard iets zeggen, maar toch niet weergeven wat hij voor het Psychotherapeutisch Centrum Rustenburg betekend heeft. De term ‘Grote roerganger’ dekt de lading beter maar dan zonder de wrange nasmaak, die voorzitter Mao aan de term heeft weten te koppelen.

Zelfs al is het verleden nog niet geïnstalleerd, vermoed ik dat het zich zal uitkristalliseren rond de volgende eigenschappen van dr. Franchoo. Eigenschappen die hij eveneens heeft weten te installeren rond zich door de selectie van medewerkers. De eerlijkheid gebiedt ons echter om toe te geven dat in geen van ons, die de toekomst zullen maken, deze vier eigenschappen zijn verenigd.

Er is het belang dat hij steeds heeft gehecht aan de wetenschap. Daarom niet uitgedrukt in odds ratio's of patients needed to treat, maar in het consciëntieus stil staan bij iedere casus, zich bevragen en zijn denken voorleggen

aan en delen met anderen. Jezelf, je denken en je handelen in vraag stellen is de ware aard van de wetenschapper. Hij heeft zich ook steeds voorstander getoond van het meewerken aan kwalitatief onderzoek met dit centrum. Dat onze natuurlijke partner in eerste plaats het UPC Kortenberg is, hoeft niet te verwonderen gezien de reeds langer bestaande band.

De psychoanalyse. Dit deel alleen al verdient een hele avond, gezien de introductie ervan in ons centrum door dr. Franchoo en dr. Schotte. Niet zomaar psychoanalyse in de betekenis van ‘de droomduiding lezen en vijf sessies leertherapie’. De analyse zoals hij ze zag: au fond en steeds in verbondenheid met een groep. Voor dr. Franchoo is dat de Vereniging waar hij een actief lid van is en zal blijven. Hij heeft het in zich om medewerkers te motiveren en toch van zijn eigen tempel niet het walhalla te maken. Door zijn openheid hebben we nu mensen in het centrum die verbonden zijn aan de Vereniging, de School en ‘the New Lacanian School’. Welke organisatie doet ons na?

Dit alles ware niet mogelijk zonder een sterk pragmatische kant. Adept van het principe van een andere ‘founding father’ van het nieuwe Rustenburg (de heer Reynders – algemeen directeur): ‘je bouwt geen paradijs op een financieel kerkhof’ heeft er voor gezorgd dat Rustenburg op alle vlakken een gezonde organisatie kan worden genoemd. Geen sinecure in de gezondheidssector.

En dan is er de cultuur. Het lijkt me of hij zonder niet bestaat. Er is in de eerste plaats de literatuur. Lezen is zijn lust. Deze wordt enkel geëvenaard door zijn lust tot schrijven. Zijn redacteurschap van ‘Het Perron’ is al die jaren doorgelopen. Die mensen die het geluk hebben gehad om dr. Franchoo te horen voordragen, weten onmiddellijk waar de mosterd zo allemaal werd gehaald. Ook op dit vlak deelt hij graag. Zijn engagement in de ‘Stichting Psychoanalyse en Cultuur’ heeft ons (vanuit Nederland) veel gebracht, maar heeft ook ons weten voor te houden dat psychoanalyse meer is dan enkel de kliniek.

En dan is er ‘de grote kleine geschiedenis van de klinische psychotherapie’.
Groot en klein zijn adjectieven die enkel kunnen bestaan door elkaar. Geen groot zonder klein en omgekeerd. Ze zijn ook relatief. Het kleine voor de één is het grote voor de ander en omgekeerd. De indeling die volgt, getuigt van die relativiteit.

De grote geschiedenis van de klinische psychotherapie. Ze begint met de experimenten van Bion en Fuchs die elk hun stempel drukten op de klinische psychotherapie, die tot op de dag van vandaag, zelfs tot in Rustenburg, te traceren valt. Maar ook de schuur van de gebroeders Menninger spreekt tot de verbeelding. Het is vanuit een dergelijke accommodatie dat zij zijn gestart. Later ontstond daaruit o.m. de Menninger Clinic die ons genieën heeft gegeven zoals Yalom, die erg belangrijk is geweest voor de verwetenschappelijking van de groepstherapie en groepsdynamiek. Maar ook Gabberd, een vooraanstaand lid van de commissie 'persoonlijkheidsstoornissen' van de DSM is vanuit die 'schuur' gevormd. Het schuurstadium zijn we in Rustenburg reeds lang voorbij toen het nieuwe beddenhuis werd gebouwd. Momenteel staat een nieuw gebouw in de steigers dat de administratie en de diensten 'psychotherapie', 'psychiatrie' en de 'sociale dienst' zal herbergen. Onvermijdelijk nam de klinische psychotherapie de sprong over het kanaal en gaf ons een juweel juist over de grens: het Psychotherapeutisch Centrum 'De Viersprong' in Halsteren met denkers zoals Jongerius (sociotherapie) en Janzing (milieutherapie) als meest gekende iconen. Het is in Nederland, dat de zusters 'in den tijd' in de leer gingen en vanwaar ze de eerste vonken meebrachten naar het nieuw gestichte Rustenburg. Wat getuigde van een voor die tijd - en ik durf zelfs zeggen: voor deze provincie - visionaire stoutmoedigheid.

Het is op dat moment dat ik de kleine geschiedenis van de klinische psychotherapie laat beginnen. De neurosekliniek werd opgericht om aan het immobilisme van het toenmalige institutioneel psychiatrische discours te ontsnappen, dat gericht was op normalisatie en stabilisatie. Dit systeem was behoorlijk rigide.

Vanuit 'De Viersprong' werd de sociotherapie geïmporteerd. De sociotherapie heeft zijn eigen merites en was uitgebouwd vanuit het verder borduren op de theorieën van Fuchs en zijn geestelijke nazaten. De tweede belangrijke stap, onder impuls van dr. Franchoo, was het binnenbrengen van de psychoanalyse. Er gebeurde immers 'van alles' in de kliniek dat enkel via betekenisgeving ten dienste kon worden gesteld van het (intrapsychische) proces van de patiënt. Het diende te worden begrepen, gekaderd en geëxploreerd door patiënt en team.

Het is maar met de introductie van de milieutherapie in het centrum dat de link tussen de sociotherapie (het interactionele, het contextuele ...) en de psychoanalyse (het intrapsychische) werd gelegd en we tot het belangrijke $1+1>2$ konden komen.

DANKWOORD AAN MARC FRANCHOO

Prof. Rudi Vermote:

*Psychiater, diensthoofd psychoanalytische psychotherapie
en van de KLIPP aan het UPC-KUL*

Psychoanalyticus, ondervoorzitter van de Belgische Vereniging voor Psychoanalyse

— Vlaanderen is waarschijnlijk het dichtst bevolkte land ter wereld wat klinische psychotherapie betreft.

Een setting voor klinische psychotherapie is als een schip, het is een dynamisch geheel dat moet gestuurd, geregisseerd worden. Onder de verschillende schepen klinische psychotherapie is, net zoals Brugge zelf, Rustenburg waarschijnlijk het mooiste schip. Marc Franchoo stond er tot nu aan het roer. De afdelingscultuur en het aanvoelen ervan zijn van vitaal belang bij het werken met persoonlijkheidsstoornissen in een klinische setting. In een wip kan het therapeutisch klimaat van zo'n setting omslaan in een toxische omgeving en kunnen gevaarlijke stormen opsteken die dramatische gevolgen kunnen hebben. Anderzijds zijn de resultaten van deze behandeling ronduit schitterend: in de guidelines van de APA voor behandeling van Borderline Persoonlijkheidsstoornissen is het een eerste keuze behandeling. Vorige week konden we de resultaten van onze eigen 5 jaar follow-up studie over klinische psychotherapie voorstellen die aantonen dat continue verbetering van de resultaten bij deze patiëntengroep niet te bereiken is met ambulante therapie alleen.

In de wereld van de klinische psychotherapie straalt Rustenburg iets essentieels uit, een rustige overtuigde gedrevenheid en een vertrouwen. Er heerst een open sfeer, een therapeutisch klimaat.

Cohèrentie is volgens onderzoek de belangrijkste eigenschap voor het welslagen van klinische psychotherapie, en deze is hier maximaal aanwezig. Rustenburg vaart resoluut onder een psychoanalytische vlag.

Op zich is het een groot schip maar in vergelijking met alle andere centra die meestal in fusies opgenomen zijn, is het toch klein en specifiek en kan het snel aanpassen en van koers wijzigen, zoals de heer Reynders me vertelde. De mooie koers die Rustenburg vaarde, heeft veel met de capaciteiten van Marc Franchoo te maken: gedegen, gewiekt en gedreven. Een grote dosis kennis gekoppeld aan een 'streetwise' tactische benadering. Vaak origineel en onverwacht, maar altijd een uitgesproken en authentieke mening. Sinds ik hem beter ken, heb ik de indruk dat hij zich steeds meer met het initiatief is gaan identificeren.

Zoals de ringen in een boomstam, kan je aan Rustenburg de geschiedenis van de klinische psychotherapie aflezen. De neurosen kliniek evolueerde van een elitaire kliniek naar een centrum voor behandeling van persoonlijkheidsstoornissen met een steeds meer analytische insteek door het toepassen van modellen van Kernberg -Kohut, Klein, Winnicot. De gelijke tred in andere vaarwateren is niet toevallig: tweederde van de Vlaamse Leden van onze Belgische Vereniging voor Psychoanalyse zaten op deze twee schepen: Professor Pierloot, Professor Verhaest, Marc Hebbrecht en ikzelf in Kortenberg en Marc Franchoo, Hubert Schotte, Trui Missine hier. De sinds jaren tweewekelijkse bijeenkomsten van de Vlaamse groep laat zich merken in de gelijkenissen tussen de twee centra. Ook de VVPT brengt ons dichterbij met Piet Decoster als bestuurslid .

De laatste jaren hebben andere richtingen ons vervoegd, familie- en systeemtherapie met Jan Dumery en ook andere psychoanalytische richtingen; hier is die invloed het duidelijkst met dr. Wolf Spanoghe en dr. Johan Huybrechts die op een doorleefde manier de Franse psychoanalyse binnenbrengen .

Er zijn nieuwe uitdagingen: de integratie van 'Mentalisation Based Treatment' (MBT), de kosten-baten benadering, het doen van empirische studies en ook op deze terreinen hebben onze centra zich dankzij Marc Franchoo gevonden. Ook hier is er een Vlaamse eigenheid, in Nederland zijn er nu al therapeuten die alleen in het technisch systeem van MBT zijn opgeleid, een dergelijke benadering zonder een ruime achtergrond is in onze settings vooralsnog niet denkbaar. Rustenburg heeft zich op alle lagen van de zorgverlening altijd gekenmerkt door een brede kijk en ook hier kijk ik weer naar Marc Franchoo en de zorg waarmee hij zijn medewerkers heeft gekozen.

Ik hoorde hem onlangs bij een lezing die hij voor onze groep gaf, zeggen dat hij literatuur wou studeren, maar dat hij in de geneeskunde terecht kwam en dan uiteindelijk koos voor het meest literaire in de geneeskunde, nl. de psychiatrie en daarin het meest literaire: de psychoanalyse. Het is niet toevallig dat hij sinds een ruim aantal jaren de fakkel van professor Pierloot in de Belgisch-Nederlandse vereniging voor 'Psychoanalyse en Cultuur' overnam.

Om dit kort dankwoord tegelijk persoonlijk en toch wat het persoonlijke overstijgend te maken, was ik graag op een facet ingegaan, dat Marc nauw aan het hart ligt – de mens en zijn verhaal in de psychotherapie.

Sommige patiënten zitten vast in een star verhaal. Het herbeleven in de overdracht, met het loskomen van gevoelens en het plaatsen van het verhaal in het verleden, laat toe om het verhaal te herschrijven. Andere patiënten hebben

nog geen verhaal voor wat ze voelen en kunnen we helpen door een verhaal samen te weven. Dit is de manier hoe we graag naar ons werk kijken.

Maar is dat wel zo? Helpen we mensen met een verhaal te schrijven, waar ze zich mee kunnen identificeren of bestaat onze taak er juist in mensen telkens los te maken van verhalen en open te maken voor wat er achter het verhaal is. Een ruimte te maken voor steeds nieuwe verhalen, en telkens weer te zien dat geen van alle waar zijn.

Ik denk dat Marc voor het beide is: het herschrijven van een verhaal en toch een openheid voor het onzeggbare, het onvatbare tussen de regels.

Voor mij is het meest boeiende en leven gevende van ons vak, het contact met de onbewuste verhalenmaker in onszelf. De ‘waking dream thought’ die dag en nacht aan het werk is, of om het met Borges te zeggen: de ‘dreamer who dreams the dream’. Deze zorgt voor een onbewust en continu automatisch koppelen van denken en voelen en geeft psychisch leven. Prozaïscher kan je spreken van de ‘default’ functie van de hersenen die steeds nieuwe laterale verbanden maakt en waarbij de prefrontale cortex een centrale functie heeft. De setting van de psychoanalyse laat toe om het contact met deze vitale functie van ons psychisch functioneren te faciliteren.

Het is het verschil tussen wat Woodsworth ‘primary en secondary imagination’ noemde. In ‘secondary imagination’ heb je het mooi gemaakte, het verhalende. ‘Primary imagination’ tapt meer direct uit dit onbewust leven gevende functioneren. Hoe meer ‘primaire imagination’ hoe krachtiger. Voor mij is één van de eigenheden van de psychoanalyse dat dit kan. Contact met primary imagination kan ongehouden worden. Taal speelt hierbij een belangrijke rol, vooral de taal die iets doet. En niets kan de poëzie hierin overtreffen.

Ik zou daarom in verband met je afscheid willen eindigen met enkele uittreksels uit gedichten, omdat ik weet dat je niet van flauwe formaliteit houdt.

Herman De Coninck (1994) citeert zijn vriend over het gevoel van een naderend Einde:

*“Heb je dat nooit, vroeg Willem, dat gevoel dat iemand de
stop eruit trekt als uit een bad, Ik heb dat constant.”*

Uiteindelijk gebeurt het toch, het einde van een periode komt, zoals Amichai zegt over het stoppen van een liefde:

*“As after the demolition
Of a big house, and the cleaning of the debris, you’re
standing
In the square empty lot, saying: How small*

*The space where the house stood
With all its stories and people.”*

En dan? Ik laat onze collega psychiater Kopland (1999) aan het woord uit Verder

“....

*Onze kaarten hebben we achtergelaten,
ergens, niet boos, niet weemoedig:*

*ze vertelden ons wat we al wisten,
waar we vandaan kwamen.
Niet waar we waren.*

....

*Op het punt nu van verder te gaan
en niet weten hoe, niet weten*

*van het geritsel, de geuren, het duister
onder de bomen, het geschreeuw
in de verte, de verdwijnende
sporen, van niets weten
wat het betekent. “*

Maar wat ik je echt verder wens, is het vuur van de “primary imagination” zoals in de verzen van Dylan Thomas (2000)

*“If I were tickled by the rub of love
If the red tickle as the cattle calve
Still set to scratch laughter from my lung,
I would not fear the apple nor the flood
Nor the bad blood of spring.”*

Marc, bedankt en tot gauw

Ref.:

Amichai Y.. Great Calm and Answers. In Y. Amichai :*A Life of Poetry 1948-1994*. Harper Collins Publishers 1994, p. 325

De Coninck, H. (1994). *Intimiteit onder de melkweg*. Amsterdam: de Arbeiderspers, p. 172.

Kopland, R.(1999). Verder. In R. Kopland. *Geluk is gevaarlijk*
Amsterdam: Rainbow pocketboeken, Uitgeverij Maarten Mutinga p.120

Dylan Thomas. *Selected Poems*.Middlessex: Penguin Classics 2000, p. 30

DE KLINIEK ALS ETHISCHE LEIDRAAD¹

Prof. Dr. Hubert Van Hoorde²

Deeltijds hoofddocent bij de 'Vakgroep voor Psychoanalyse en Raadplegingspsychologie' aan de faculteit Psychologie en pedagogische wetenschappen van de Universiteit Gent. Psychoanalyticus, lid van de 'New Lacanian School' en de 'Ecole de la cause Freudienne'

—Vandaag wordt het afscheid van Rustenburg gevierd van mijn collega en desalniettemin goede vriend Marc Franchoo en ik dank de inrichters zeer dat zij mij voor deze bijzondere gelegenheid hebben uitgenodigd te spreken.

Ik zei het al met de boutade 'collega en desalniettemin vriend', maar Marc en ik hebben elkaar in 1974 ontmoet in het toenmalige psychiatrisch ziekenhuis Mater Dei in Sleidinge. We werkten er de volgende dikke drie jaar samen. In tegenstelling tot sommigen heb ik er nooit moeite mee gehad te erkennen dat ik van velen heel veel heb geleerd. Van die velen was Marc er een, en zeker niet de minste. Zeggen dat hij mijn beslissing een analyse aan te vatten heeft bepaald, zou alleszins te zwaar uitgedrukt zijn, want een analyse aanvatten is een act van het subject die steunt op een subjectieve vraag, maar hij heeft ze ongetwijfeld wel mee beïnvloed. Tot daar deze al te beknopte historiek die ik wil afronden met de vaststelling dat wij na al die jaren vrienden zijn gebleven.

Uit dank voor wat hij voor mij betekent, nog steeds, zal ik in deze korte bijdrage als "entrée en matière" gebruik maken van een van Marcs geliefde objecten: memoires of gedenkschriften, "Denkwurtingkeiten" om het nu maar eens in het Duits te zeggen en jullie al op het spoor te zetten van waar ik mij heen spoed.

Laat ik maar meteen een paar citaten geven. "Zwitserland is ziek, want het ligt helemaal in de bergen. In Zwitserland zijn droge mensen, want er zit geen leven in. Ik heb een droog dienstmeisje, want ze voelt niet."³ "De mensen houden van zonderlingen, en daarom zullen ze me met rust laten en zeggen dat ik een gekke clown ben. Ik houd van gekken, want met hen kan ik praten. Toen mijn broer in het gekkenhuis zat, hield ik van hem en hij voelde me aan. Zijn vrienden hielden van me. Ik was toen achttien jaar oud. Ik begreep het leven van een gek."⁴ "Op een keer ging ik wandelen en ik had het idee dat er bloed op de sneeuw lag en ik begon rennend de sporen te volgen. Ik had het idee dat iemand had geprobeerd iemand anders te vermoorden, maar dat hij nog leefde, en toen rende ik de andere richting op en zag een groot bloedspoor. Ik was bang, want ik liep in de richting van de afgrond. Ik begreep dat de sporen geen bloed waren, maar pis. Ik weet geen andere uitdrukking, en

daarom schrijf ik deze uitdrukking op. (...) Toen dwong God me in de richting van de afgrond te lopen, zeggende dat daar iemand hing die gered moest worden (...). Ik schrok, maar nadat ik daar enige tijd had gestaan, voelde ik een kracht die me in de richting van de afgrond trok. Ik liep naar de afgrond, daarna viel ik naar beneden, maar de takken van een boom die ik niet had opgemerkt hielden me tegen. Toen was ik verbaasd en bedacht dat het een wonder was. God wilde me op de proef stellen. Ik begreep hem (...). God zei tegen me: 'Ga naar huis en zeg tegen je vrouw dat je krankzinnig bent'. Ik begreep dat God het beste met mij voorhad. (...) Hij zei me dat ik in de sneeuw moest gaan liggen. (...) Mijn hand begon te bevriezen. Ik trok mijn hand terug, zeggende dat dat niet God was, want mijn hand deed pijn. God was tevreden en gebod mij terug te gaan..."⁵ "Ik houd van de natuur. Ik weet wat de natuur is. Ik begrijp de natuur, want ik voel de natuur. De natuur voelt mij. De natuur is God, ik ben de natuur."⁶ "Ik liep heel Parijs af op zoek naar goedkope hoertjes, want ik was bang dat ontdekt zou worden wat ik deed."⁷ "Wellust is de dood van het leven. Een wellustig man is als een beest. Ik ben geen beest..."⁸

Deze citaten – en ik verontschuldig me dat het er toch veel werden – sprokkel ik uit de eerste tientallen pagina's van het boek. Ik wil er toch nog een paar uit de tweede helft aanreiken omwille van de scherpte van het klinisch beeld. Hier gaat het hoe de auteur zijn dood beschrijft: "De dood kwam onverwacht, want ik wilde het. Ik zei tot mezelf dat ik niet langer wilde leven. Ik heb weinig geleefd. Ik heb slechts zes maanden geleefd. Ze hebben me verteld dat ik gek ben. Ik dacht dat ik leefde."⁹ "Er zijn in Parijs veel hoertjes en daarom kan je geil worden. Ik voel me nu geil, want God heeft me duidelijk gemaakt wat geilheid is."¹⁰ En tot slot dit nog, waarin ik u de identiteit van de auteur verklap: "Ik begreep heel goed dat ik van honger zou sterven als ik Diaghilev verliet, want ik was nog niet voldoende rijp voor het leven. Ik was bang voor het leven. Nu ben ik niet bang voor het leven. Ik wacht op Gods bevelen. (...) ik ga niet slapen omdat God het niet wil. God wil dat ik veel schrijf."¹¹

Door de naam Diaghilev hebt u wellicht geraden dat ik hier overvloedig heb geput uit de dagboeken van Vaslav Nijinski, ook al liet ik door mijn slechte inborst opzettelijk elke verwijzing naar dans en ballet zorgvuldig weg. Nijinski werd in 1889 geboren in Kiev, kwam aan de balletschool terecht en werd daar opgemerkt omwille van zijn uitzonderlijk hoge, sierlijke en soepele sprongen. Hij maakte na het Marijinski Theater een tijd carrière bij Sergeï de Diaghilev in diens "Ballets Russes", Diaghilev met wie hij een meer dan dubbelzinnige verhouding had. Toen hij halsoverkop trouwde met een vrouw die hij pas

veertien dagen kende, zonder het medeweten van Diaghilev, zette die hem aan de deur met het bericht dat het balletgezelschap verder geen prijs meer op zijn diensten stelde. Ik ben zo astrant te veronderstellen dat Diaghilev zelf de diensten van iemand met zo'n wankele seksuele identiteit niet meer op prijs wenste te stellen.

De dagboeken dateren van een latere periode, maar veel is al aanwezig in de aanloop. Het zoeken naar grenzen in het lichaam, de steun die een suppletie biedt, ook als die een wankele keuze als geseksueerd subject in een richting duwt. Het verlies van die suppletie en het dolen naderhand. Met Nijnski kwam het niet meer goed.

De reden waarom ik dit verhaal – dat veel rijker is dan deze korte notities – even aanhaal, is dubbel. In eerste instantie zet ik er het verhaal van een patiënte naast. In tweede instantie nopen beide tot enkele overwegingen. Overwegen, in de psychiatrie een zeldzaam geworden en zelfs bedreigde species in ons tijdsgewricht, zo komt het me voor, maar een kunst die Marc goed bekend is en die hij is blijven beoefenen, ook al is de tijdsgeest er niet zo happig meer op in psychiatrische kringen.

[Hier volgt het verhaal van een chronisch psychotische vrouw met een goed gestructureerde religieuze waan die helemaal in parallel kan geplaatst worden met wat President Schreber in zijn autobiografisch geschrift aanreikt. Om deontologische redenen moet ik deze fragmenten echter bij publicatie schrappen aangezien ik verbatim citeer uit haar geschriften en het dossier. Pogingen om de herkenbaarheid weg te werken zouden de casus onbegrijpelijk maken en werden dus niet ondernomen.]

Beide verhalen wijzen voor mij in de zelfde richting, met name in die van Sigmund Freuds kliniek en – voor een keertje zal Marc het mij wel vergeven – in de verdere ontwikkeling daarvan door Jacques Lacan. De grote Ander is aanwezig, zelfs in het lichaam zelf aanwezig en geniet van het subject dat zich aan een onbegrensd genot overgeleverd voelt. Haptische hallucinaties ontbreken daarbij niet. Het is verder ook het noteren waard dat Lacans bekende “pousse-à-la-femme” van de psychoticus, die hij uit Schrebers “Denkwurtingen” puurt, evenzeer bij een biologisch vrouwelijk subject op te merken is. Ook zij wordt in de richting van de vrouwelijkheid geduwd en in de rol van een passief ondergaan van wat haar overkomt.

Mijn punt is nu precies in te gaan tegen de stelling die ik ooit hoorde verkondigen dat Freuds casussen ons niets meer kunnen leren omdat het gaat om mensen uit een ander tijdsgewricht en een andere cultuur. Zo'n stelling getuigt van intellectuele myopie. Als men de moeite neemt om de theoretische deducties te volgen die toen al werden gemaakt en nadien verder uitgewerkt,

ziet en vooral hoort men in de kliniek van vandaag de zelfde krachten aan het werk op voorwaarde dat men zich niet blindstaart op wat een Kretschmer – die nochtans niet van freudisme kan verdacht worden – “Oberflächen-psychiatrie” noemde.¹²

Ik ga nog een stapje verder met een kort verhaaltje, ditmaal zonder mémoires, maar met enkele verbatim genoteerde uitspraken.

[Ook deze casusbeschrijving moet om dezelfde redenen van herkenbaarheid worden weggelaten. De casus proberen maskeren is onmogelijk omdat het de logische samenhang zou verminken.]

Als ik alles op een rijtje probeer te zetten, krijg ik het volgende uit de kliniek van de betekenaar, naast de indrukken van de kliniek van de blik: de grillige Ander, de inbreuken van het reële, het lichaam wordt door die inbreuken plots vreemd en wordt ingenomen door vreemde gewaarwordingen die het subject niet kan plaatsen, die enigmatisch zijn, waardoor het subject de controle verliest in zijn aanvoelen en wankelt. Het verlies van zijn werk heeft indertijd minstens een decompensatie teweeggebracht. Is de structuur weggefallen die als sinthoom (Lacan: sem. XX) of zelfs als suppletie (Lacan: sem. III) diende? De beïnvloeding door anderen illustreert hij aan de hand van de interacties tussen apparaten. Merkwaardig is dat dit subject niet is gedecompenseerd na de zogenaamde “kijk-operatie”. Deze man is mijns inziens een voorbeeld van een “psychose ordinaire”¹³, dit wil zeggen een psychotische structuur zonder uitgesproken paranoïde of hallucinatoire symptomen, maar met een vreemde lichaamsbeleving en een gestoorde energiehuishouding, als ik het zo mag uitdrukken. Of er vroeger meer symptomatologie geweest is, is mij niet bekend. In wezen kan men die “psychose ordinaire” of alledaagse psychose beschouwen als de “Aktualpathologie” waar de paranoïde psychose de psychopathologie van uitmaakt.

Voor de volledigheid voeg ik er aan toe dat de diagnose van psychotische structuur een psychoanalytische categorie is die de psychiatrie niet kent: voor de psychiatrie is men eigenlijk alleen psychotisch als er op zijn minst wanen zijn of liefst zelfs wanen en hallucinaties. Marc weet wel beter zowel als de meesten onder u. Want Marc weet dat het via eenieders psychopathologie, via het discours is dat de sociale band tot stand komt en werkzaam is. Wat die sociale band betreft wil ik u een kort vignet niet onthouden. Het is er eentje zonder woorden. In juli jongstleden nam ik in Barcelona deel aan het congres van onze analytische school dat doorging onder de titel “La clinique de la désinsertion sociale”. Nu is die “désinsertion” niet te vertalen, het gaat om het niet ingeschakeld zijn in de sociale band. Welnu, op een ochtend kwam ik uit mijn hotel op de Plaza de Catalunya, kocht een krant en ging die op een bankje

zitten lezen. Toen kwam op dat brede voetpad een poedelnaakte, geëpileerde man op een fiets aan rijden, handig tussen de voetgangers laverend. Niemand keurde hem een blik waardig en zelf keek hij ook niemand aan. Ik vond het een mooie illustratie van het thema van het congres. Een pervers subject zou immers de anderen aankijken om zich te vergewissen van het angstwekkend effect dat hij op hen heeft. Niets was in dit geval minder waar: geen woord, geen blik, geen band.

Ik vat tot slot samen in twee punten. Ten eerste is de Freudiaanse kliniek nog steeds even geldig en levendig als bijna een eeuw terug en wordt zij door de theoretische bewerking van Lacan nog verlevendigd. Ten tweede is de psychoanalytische kliniek een voorwaarde om op ethische wijze patiënten te beluisteren. Het is daarom ook geen toeval dat ik het hier uitsluitend over psychotische subjecten heb gehad: de psychoanalyticus deinst niet voor de psychose terug en heeft die subjecten iets te bieden, al is het op zijn smalst genomen een adres waar zij met hun verhaal terecht kunnen, waardoor zij langdurig uit de klinische psychiatrie kunnen blijven en in de wereld kunnen functioneren. Als de psychoanalyse verloren zou gaan, zou dit niet alleen voor de psychiatrie, maar voor onze hele cultuur een onherstelbare verschraling, een ontzettend verlies betekenen.

Welnu, om naar mijn vriend Marc terug te keren, Marc heeft mijns inziens steeds deze ethiek van het discours en de sociale band hoog in het vaandel gevoerd, in het bijzonder ook in zijn klinisch psychotherapeutisch werk. Dit was mij vijfendertig jaar terug eigenlijk al duidelijk ook al had ik het toen bij gebrek aan theoretische basis niet met die woorden kunnen uitdrukken.

Het ga je goed, Marc, en ik hoop dat we nog vaker de gelegenheid zullen hebben te discussiëren over wat ons aan het hart gaat. Misschien kunnen we wel overwegen een psychoanalytisch salon op te zetten want ik weet dat de betekenaar salon een van jouw stokpaardjes is. Dank voor wat je voor mij betekent!

Ref.:

¹ Korte lezing op het symposium “Nu het verleden zich zal installeren of een kleine geschiedenis van de Klinische Psychotherapie” te Brugge op 13.11.2009.

² Hoofddocent aan de Universiteit Gent, contactadres: Prof. Dr. Hubert Van Hoorde, Vakgroep Psychoanalyse en Raadplegingspsychologie, Henri Dunantlaan, 2, 9000 Gent, Hubert.VanHoorde@UGent.be

³ Nijnski, V. (1996), Dagboeken, Ambo/Manteau, Baarn/Antwerpen, p.33 // ⁴ Id., p.38 // ⁵ Id., p.40-41 // ⁶ Id., p.43 // ⁷ Id., p.44 // ⁸ Id., p.45 // ⁹ Id., p.147 // ¹⁰ Id., p.151 // ¹¹ Id., p.157

¹² Kretschmer, E. (1918, 1927), *Der sensitive Beziehungswahn*, Springer, Berlin.

¹³ De term “psychose ordinaire” werd gesmeed door Jacques-Alain Miller.

TER ERE VAN HET AFSCHEID VAN DR. MARC FRANCHOO

Dr. Lili De Vooght:

*Psychiater verantwoordelijk voor de afdeling Angst en depressie aan het UZ Leuven
Psychoanalytica, verbonden aan de 'Belgische School voor Psychoanalyse'
en aan de 'école Française de Daseinsanalyse'*

Vergaan woorden?

Erabreid Oohcnarf cram, Nav grubnetsur

Ki leov Em dreerev reih gaadnav la ednekerps u et negom nereiv

Dierbare Marc Franchoo, ik voel me vereerd hier vandaag u al sprekende te mogen vieren.

Erabreid Oohcnarf cram, Nav grubnetsur

Ki leov Em dreerev reih gaadnav la ednekerps u et negom nereiv

Driemaal dezelfde zin, éénmaal gewoon, tweemaal zijn acoustisch spiegelbeeld.

Mijn verhaal wordt een korte wandeling, aanleunend bij sommige van onze oervaders die eeuwig overleven, Freud en Sophocles.

Freud en zijn drifttheorie roep ik in om een beetje roet in het eten te gooien. Definieerde Freud de levensdrift niet als die verstoring die ons als een opdracht tegemoet komt op onze weg in ons streven naar rust? Wel Dr. Franchoo, jarenlange bezieler samen met uw teams van deze bijzondere kliniek, ik wil U geen rust gunnen, voorlopig niet althans. Met de levensdrift aan mijn kant, voel ik me gelegitimeerd om hier verstoorder te spelen.

Hoe? Hoe wil ik dit doen? Door u een aantal vragen te stellen, die mij bezighouden, deels uit wetenschappelijke, deels uit klinische interesse en ook, uit gewoon menselijke nieuwsgierigheid.

De 3 vragen, want het zijn er 3, draaien rond woorden. Rond het draaien van woorden, rond het woorden verdraaien, rond verdraaide woorden, rond onze woordgierigheid.

In de inleiding staat de eerste vraag: hoe komt het dat een akoestisch en visueel woordspiegelbeeld veel moeilijker te verstaan is dan het visuele spiegelbeeld van onszelf of dat van iemand anders dat we in de spiegel zien?

In beide situaties gaat het om een verdraaiing, een omdraaiing maar die bijna magisch, obscuur onze ogen verdraait. Wanneer er een roos opgespeld

zou zijn op uw linker revers, dan zal U, en ik ook, als we samen voor de spiegel staan, die roos wel links zien, maar eigenlijk bevindt ze zich rechts in de persoon in de spiegel. Dus in de spiegel is U wel te zien, ik zie wel dat U het bent, maar eigenlijk bent U het niet, want de persoon in de spiegel heeft een roos rechts in zijn revers. Is het uw dubbelganger, uw tweelingbroer, uw spiegelbeeld maar die dan toch wel een beetje hocus pocus doet, zonder dat we dit al te goed beseffen? Lacan schreef daar één van zijn belangrijke hoofdstukken over: het spiegelstadium: de ander die ik herken en die ik ben en die ik ook niet ben, maar dit laatste vergeten we maar al te vaak.

Maar hoe komt het dat we de woorden in de spiegel niet zomaar lezen, dat we ze moeten “ontcijferen”, d.w.z. een sleutel invoeren, van ‘rechts naar links’ en dan gaat het meestal trager dan het lezen van een gewone tekst.

Vele dames, waaronder ik, hebben ooit al wel eens geprobeerd hun haar te knippen voor de spiegel: het vergt een ingewikkelde oefening om niet in de eigen vingers te snijden en een mentale operatie om anders te denken: je zou bijna beter met de ogen dicht knippen.

Of nog, een rechtshandige die tegen een linkshandige tennist, wordt veel meer verrast en het is moeilijker spelen dan wanneer twee rechtshandige of twee linkshandige tegen elkaar spelen, ook al is er in het eerste voorbeeld – linkshandige tegen rechtshandige - een perfecte symmetrie, d.w.z.: de sterkste arm van beide spelers bevindt zich voor beide spelers aan dezelfde zijde van het veld.

Keren we terug naar onszelf: hoe kennen we onszelf: als uitwendig beeld kennen we alleen het spiegelbeeld en dat is, zoals we hogerop al zagen, verdraaid. Ons “zogenaamd zelfgevoel” dat van binnenuitkomt, zit niet in de spiegel en is iets anders dan de gedachte, die we hebben over onszelf, wanneer we in de spiegel kijken.

En klinisch, hoe denken we dat in een face à face gesprek de persoon, die tegenover ons zit ons ziet: denken wij dat u ziet zoals u uw spiegelbeeld ziet, dus met de roos rechts, of dat hij u ziet zoals u zichzelf voelt en bent, met de roos links? Zien wij de anderen symmetrisch of verdraaid? Of zou dat Freud’s geniale idee van de divan kunnen zijn, samen aan dezelfde kant en niet tegenover elkaar? Samen kijkend in dezelfde richting, in dezelfde spiegel, indien deze zich aan de overzijde van de divan, face à face van de patiënt zou bevinden?

Zou het dus kunnen dat de spiegelwoorden, die we veel minder goed verstaan, nog iets behouden van het geheim van het spiegelbeeld, dat wij al

lang verdrongen of geëlimineerd hebben of zogenaamd geïmplementeerd hebben? Ik vind dit allemaal verdraaid moeilijk!

Tweede vraag: naar de mythologie, de tragedie van Oedipus.

Ik heb me altijd afgevraagd waarom het orakel van Delphi zo slaafs gevolgd werd door vader en moeder Oedipus.

We kennen het verhaal: het Orakel voorspelt dat Oedipus zijn vader zal doden en met zijn moeder zal huwen: om dit te voorkomen geeft de vader van Oedipus zijn zoon mee aan een herder met de opdracht hem achter te laten in de bergen zodat hij daar zou sterven . Maar, de herder heeft medelijden en geeft de baby door aan paardehoeders die het kind laten opgroeien. Later hoort Oedipus van het orakel, dat over hem uitgesproken is en hij vlucht weg om dit zeker niet ten uitvoer te brengen, tot hij op een kruising van wegen komt en daar de man vermoordt, die hij tegenkomt, niet wetende dat het zijn vader is....

Waarom krijgt het woord zoveel kracht, en dit is niet alleen iets van de mythologie, het is iets van alle tijden, zelfs de financiële beurs reageert als een gekwetst dier op nieuwsberichten, voorspellingen, gissingen.

Woorden zijn dingen, zijn krachten, woorden kunnen de vehikels worden van excitantia: zo is er de hypothese dat de orakels vertegenwoordigd door de Pythia, in de roes waren van hallucinogene gassen, die in de rotsen zouden geproduceerd worden zijn.

Maar hoe komt het dan, zoals we soms vaststellen in therapieën, dat woorden geen effect hebben, geen effect lijken te hebben, geen effect meer hebben?

En mijn laatste vraag, Ik ben nieuwsgierig, wat is nieuwsgierigheid? Zolang iemand nieuwsgierig blijft omtrent zichzelf, omtrent zijn lotgevallen, omtrent de anderen, de wereld, is het gemakkelijk werken in een therapie. Maar ontspoord de nieuwsgierigheid in excessiviteit of blust ze uit of is ze moe, dan is er een heel ander probleem. Wat is nieuwsgierigheid?

Dokter Franchoo, Marc Franchoo

U heeft dit huis laten zijn door de jaren heen als een plaats waar men opgenomen wordt. U heeft me hier enkele jaren geleden uitgenodigd en gastvrijheid verleend, opgenomen, om samen met uw medewerkers, te denken en te zoeken en om met dit denkwerk naar het CGG congres in Brussel te trekken. Sindsdien ben ik altijd verbonden gebleven, sindsdien binden ons verhalen, woorden, herinneringen en een diepgang, die ons werk met zich meebrengt.

Ik ben er blij om en dankbaar en ik wens U toch een welverdiende rust.

Trui Missine

Psychologe-psychotherapeute, PTC Rustenburg

Psychoanalytica, verbonden aan de Belgische Vereniging voor Psychoanalyse

Dr. Franchoo,

—In een interview met Philippe Claudel vroeg Rik Torfs hem wat de grootste misdaad was, die hij in zijn eigen leven had begaan. Hij alludeerde daarmee op Claudel's klaarblijkelijke fascinatie voor misdaad in zijn romans 'Grijze zielen', 'Het verslag van Brodeck',... u hebt ze ongetwijfeld gelezen. Philippe Claudel werd bij het horen van die vraag toch even stil, moest diep nadenken en verraste dan met het antwoord: 'Dat ik heb nagelaten op cruciale momenten van iemands leven te spreken'.

Ik denk, Dr. Franchoo, dat uw weggaan uit Rustenburg, voor u (en ook voor ons natuurlijk) toch wel een heel bijzonder moment in uw leven is. En ik wil dus, samen met de directie en alle medewerkers van Rustenburg, zeker niet riskeren, dezelfde misdaad als Philippe Claudel te begaan en dus te spreken.

H. De Coninck dichtte:

“De dingen gebeuren

Zonder woorden zouden ze ook
gebeuren. Maar

dan zonder woorden”,

U weet echter, Dr. Franchoo, dat we ervoor kozen uw afscheid in verschillende bewegingen, in verschillende tijden, te ...vieren (als dit werkwoord al in deze context op zijn plaats is), want we hebben het niet gemakkelijk om u te laten gaan (en we willen u natuurlijk ook een beetje kwellen, maar dat laatste had u al door, heb ik recent begrepen).

We stipten 3 december aan als datum om in de intiemere kring van de Rustenburgers op hopelijk passende wijze vorm te geven aan onze grote erkentelijkheid naar u toe, voor alles wat u de vele voorbije jaren dag na dag voor Rustenburg in het algemeen en voor ieder van ons in het bijzonder, hebt betekend.

Hier alvast een kleine voorbode van wat volgt. Ik weet niet of er een bloem bestaat die grote bewondering en dankbaarheid symboliseert, of een bloem die staat voor niet aflatende kracht, energie, en passie... Ik vond alleszins de lelie met haar witte maagdelijkheid als eventueel symbool

voor het blanke scherm van de neutrale analyticus niet echt bij u passen. Ik heb gekozen voor rozen (er zitten een paar donkerrode tussen...).

Dus, Dr. Franchoo, in naam van ons allemaal, oprechte dank voor de vele nooit meer uit het collectief geheugen van Rustenbrug te wissen momenten waarop we samen met u in verschillende geledingen en kaders en contexten, hebben mogen denken en dromen, en werken en spelen en lachen, en ook een beetje graag zien. We hopen u nog vaak op een of ander pad te mogen tegenkomen, wensen u, uw echtgenote en uw gezin alvast alle goeds toe! En, wordt dus zeer zeker vervolgd...

Dr. Françoise Verfaillie
Psychiater, hoofdgeneesheer
PSYCHIATRISCH ZIEKENHUIS ONZE LIEVE VROUW
Psychoanalytisch psychotherapeut
VERBONDEN AAN DE BELGISCHE SCHOOL VOOR PSYCHOANALYSE

Beste Marc, beste familie, beste genodigden

—Op het eind van dit jaar is nu ook het moment gekomen dat we van u afscheid moeten nemen.

Ik had het bij het afscheid van de eerste collega, Redgy Termote al over “parting is such sweet sorrow” zoals Shakespeare Juliet tot Romeo liet spreken. En niets is minder waar voor u. We weten hoe zwaar dit op u gewogen heeft en vermoedelijk nog weegt. Na zovele afscheidsrecepties en vieringen zijn we nu bij ons afscheid van u als collega’s en directieleden beland. Met evenvele toespraken en we weten dat dit niet zo evident is voor u. Ik zal het dan ook niet te lang maken, maar ook weer niet te kort. Want afscheid nemen is geen licht werk.

Even terug naar Shakespeare(actV scène 3) :

Waar Macbeth vraagt:

“Cure her of that:

Canst thou not minister to a mind diseased,

Pluck from the memory a rooted sorrow,

Raze out the written troubles of the brain,

And with some sweet oblivious antidote

Cleanse the stuffed bosom of that perilous stuff

Which weighs upon the heart?”

Lady Macbeth is waanzinnig geworden en Macbeth gaat te rade bij een arts.

Met deze vraag, die zo goed het psychisch lijden verwoordt, wordt ook nu nog steeds de psychiater uitgedaagd.

Op deze uitdaging ging u in 1970 in, door voor de opleiding psychiatrie, zielsarts, zenuwarts te kiezen. En uw lotsbestemming zorgde ervoor dat u op 1 augustus 1974 terugkeerde naar de plaats waar u in uw jeugd jaren reeds regelmatig langskwam. In de Psychiatrische Kliniek Onze-Lieve-Vrouw, waar u de medicijnen van uw vader, inclusief de bokaal chloralsiroop, vastgesjord op uw fiets, kwam afleveren.

35 jaar bleef u verbonden aan dit ziekenhuis, maar u verloor ook uw hart aan het zusterhuis, de “neurosenkliniek” gesticht op een nu niet meer zo bucolische plaats door Dr. Dehaene, waar u in 1994 Dr. Ronse opvolgde als hoofdgeneesheer, en gestaag en vastberaden de koers hebt uitgezet om dit Psychotherapeutisch Centrum nog meer op de kaart te zetten en verder uit te bouwen

Psychiaters behoren - net als neurologen en internisten - tot de beschouwende tak van de geneeskunde. Maar in tegenstelling met onze collega's internisten en neurologen worden we zeer duidelijk geconfronteerd met de complexiteit van het menselijk wezen.

Weliswaar kunnen we de psychische stoornissen van de mens benaderen met wetenschappelijke methodieken, en dit zeker sinds de 2 laatste decennia, waar we met neurobiologie, genetica en beeldvorming gewapend, proberen door te dringen in het raadselachtig gebied van de geest. Maar als psychiater blijven we toch altijd voor een grens staan als we luisteren naar de mens in zijn geheel: we botsen op de vragen over dood, schuld en verantwoordelijkheid, angst, verlangen, vrijheid, autonomie.

Met uw niet aflatende nieuwsgierigheid volgde u die wetenschappelijke evolutie op de voet, we leerden u ook kennen als een zeer goed clinicus - u kent als geen ander de psychiatrische ziektebeelden en bracht ons bij moeilijke gevalsbesprekingen dikwijls op een nieuw spoor - maar u bleef met verwondering ook verder kijken .

Nieuwsgierigheid, verwondering, geïntrigeerd en gefascineerd zijn door de menselijke geest, typeert u.

In de Griekse mythologie staat het woord psyche niet alleen voor de ziel, maar ook voor levensadem en voor vlinder - trouwens ook in de mythologie van Maori's en Azteken. En ik neem dit beeld te baat om te associëren naar een vlinderverzamelaar, die niet uitgekeken geraakt op de diversiteit en de schoonheid van vlinders.

Ik roep dit beeld op omdat het ook iets oproept van de Passie.

Als er nog iets is dat u typeert is dit wel uw gepassioneerd zijn.

Het met hart en ziel werken en leven, bevlogen en geïnspireerd uw werk doen als psychiater en hoofdgeneesheer.

En zoals dat met gepassioneerde mensen gaat, liet u niemand onberoerd; collega's, directieleden, medewerkers werden onverbiddeijk meegesleurd in alle projecten die u opzette.

Discuteren was er ook steeds bij, meningsverschillen werden niet onder de

mat geveegd, doorvragen, niets vanzelfsprekend vinden, uw mening geven en ervoorgaan .

Als u na een discussie vertrok, bleven we niet zonder stof om ons over te bezinnen achter. Als u zich niet roerde, voelden we ons ongemakkelijk, als het te lang duurde, soms zelfs bezorgd.

“Niets is meer wonderbare materie, is rijker, meer vol van geheimen en alle inspanningen van het menselijk intellect waardig dan het psychisch leven”, zei Freud (in 1929).

In uw passie voor uw vak was naast de wetenschappelijke en filosofische invalshoek, de Psychoanalyse inderdaad uw fundament. Het fundament in uw psychiatrisch-psychotherapeutisch werken en in de uitbouw van de klinische psychotherapie in RB en in de benadering van de psychotische patiënten in het PZ OLV, die u bijzonder nauw aan het hart lagen.

Het luisteren naar de patiënt, hem of haar au serieux nemen en ongeacht zijn draagkracht, kwetsbaarheid, psychopathologie, beschouwen als een subject met zijn eigen particuliere waarheid. Hem onthalen, op verhaal laten komen, hem ontmoeten, zijn geschiedenis onderkennen in zijn angst, gevoelens, symptomen, hem op weg zetten om de zelfconfrontatie aan te gaan, zijn groeikrachten mobiliseren. Daar gaat het voor u telkens weer om.

Ook de dokter antwoordt Macbeth trouwens

“Therein the patient

Must minister to himself”

Om het nog met Freuds woorden te zeggen, de patiënt niet van zijn pathologie af helpen, maar voor het Ik de vrijheid scheppen om zus of zo te beslissen. U zei zo dikwijls: psychoanalyse beoogt niet de patiënt gelukkig te maken. Het leven wordt niet leuker, maar wel realistischer, de neurotische ellende en problemen worden gewoon menselijk ongeluk.

Freud vergeleek psychoanalyse met schaken: eens de spelregels gekend, komt het erop aan veel te spelen. En als goed schaakspeler wist u dat elk schaakspel weer helemaal nieuw is. En daarop hamerde u ook telkens weer in uw werk.

Psychoanalyse en taal, het woord, niet alleen het luisteren ernaar, maar ook zelf het woord nemen. Scherpzinnig, erudiet, bevlogen, spelend met woorden. In overleg en discussies, aan tafel, maar ook in uw talrijke lezingen. U hebt ook de gave van de didactiek, ons meevoerend op zo heldere wijze in de ingewikkeldheid van de psyche en ons moeiteloos vertellend over alles wat u gelezen had, uw visie, uw eigen klinische en psychoanalytische ervaringen. Niet voor niets heb ik het hier over vertellen, u nam ons mee zoals ik ooit in

een programma van Jan Leyers over de Schaduw van het Kruis een verteller in een land in het Midden-Oosten - het ontsnapt me nu in welk land het was - nu nog steeds de veldtocht van Alexander De Grote hoorde evoceren. Ik hoop dat we u nog op talrijke lezingen zullen kunnen beluisteren.

Niet alleen het gesproken woord, maar ook het geschreven woord was nog één van uw passies. Het boeken verslinden, maar het ook zelf schrijven. Niet het minst in de memorabele verslagen over uw patiënten. En 25 jaar terug richtte u ook het tijdschrift “Het Perron” op, - met uw omschrijving - als een bulletin van het gezond verstand met informatie over de werking van het PZ OLV en het PTC RB, waar u ruimte gaf aan alle medewerkers om zich te bevragen in hun werk en hun visie, hun ervaringen uit te schrijven - ruimte geven is wel een eufemisme, ze zagen u niet altijd even graag komen met uw vraag eens iets te schrijven - maar het is voor iedereen wel ondenkbaar dat het er niet zou geweest zijn, en we zullen met een zekere schroom maar met enthousiasme uw project verder zetten.

Ook zelf schreef u er heel wat artikels in, van een pleidooi voor een maatschappij die zorg moet dragen voor het kwetsbare in kinderen, in onszelf, vanuit uw bekommernis om jongeren die uit het leven stappen, over bespiegelingen als koele minnaar over de informatisering in de psychiatrie, en over allerlei facetten van de werking in beide ziekenhuizen, beschut wonen en de evolutie hiervan, ook hier de discussie niet uit de weg gaand, tot zelfs over reizen.

Met uw tomeloze energie was u naast uw kliniekwerk, uw thuispraktijk en uw hoofdgeneesheerschap, uw schrijven en spreken, ook nog actief als docent in de opleiding van verpleegkundigen, was u lid van de Vlaamse Vereniging voor Psychoanalytische Therapie, de Belgische Vereniging voor Psychoanalyse, de International Psychoanalytical Association en bestuurslid van de Stichting Psychoanalyse en Cultuur. Deze stichting organiseert jaarlijks een colloquium over de relatie tussen psychoanalyse en cultuur, afwisselend in Nederland en België.

Het ging zelfs 3 keer door in Brugge. Op 11 oktober vorig jaar was er het inspirerend colloquium over Psychoanalyse en Memoires, het verlangen te herinneren. Met een prachtig programma op een unieke locatie in het Provinciaal Hof, en niet het minst met een zeer mooie uiteenzetting door uzelf, over wat nog één van uw passies is, het u verdiepen in dagboeken, autobiografieën en memoires.

Maar evengoed als het zelf spreken op deze colloquia, was uw organisatie ervan een prestatie op zich. Ik zie u nog tijdens het colloquium over

psychoanalyse en muziek in het Lemmensinstituut ongemerkt maar uiterst zorgzaam in de coulissen bezig zodat de organisatie van die dag vlekkeloos kon verlopen.

Maar het belangrijkste wat we ons van u zullen herinneren, is uw warm hart, dat u de patiënten toedroeg, uw vastberaden pleidooi voor hen, ook al moest u daarvoor soms gaan dwarsliggen in de organisatie. U herhaalde het dikwijls: hoe belangrijk het is om in ons vak de mensen graag te zien.

Beste Marc, ik had beloofd het niet te lang te maken. Maar zoals ik al zei afscheid nemen is geen licht werk. Niet voor u. Ook niet voor ons. En dan is spreken hierover, het elkaar toespreken hier zeker op zijn plaats. Misschien nog een laatste iets ? De kracht van uw verbeelding zat niet alleen in uw werk, in uw woord, maar u had ook andere creatieve capaciteiten: in heel wat vergaderingen zat u te “droedelen”, waarbij uw tekentalent naar boven kwam, maar aan interpretatie van dit visuele equivalent van de vrije associatie hebben we ons nooit gewaagd. Even vatten we het snode plan op om uw droedels te verzamelen en daarmee iets te doen, maar ik weet niet of u dit hebt aangevoeld, want u liet geen droedels meer liggen.

En nu ga ik toch eindigen

Beste Marc, het was bijzonder om al die jaren met u te kunnen samenwerken. En al zullen we u niet meer in de gangen van OLV en RB tegenkomen, toch kan ik met Rutger Kopland zeggen dat weggaan een soort blijven is.

In onze gedachten, in ons verhaal, in ons werk.

Hoe het nu met uw verhaal verder gaat, vraag ik me af. Toen ik u hierover hoorde spreken op de afscheidsreceptie voor het personeel in dit ziekenhuis, had u het over de deur, waar u nu voor stond, niet wetend wat er u daar achter te wachten staat. Nadenkend of er een sleutel onder de deurmat ligt, of u die zal vastpakken.

Mag ik u dit uitnodigend beeld uit de aanhef van het boek Zwerm van Peter Verhelst toewensen: “Er is al een glinstering, een vouw in de lucht, maar we kunnen nog niet zien wat het is”.

Of met Jacques Brel: «Je vous souhaite des rêves à n'en plus finir et l'envie furieuse d'en réaliser quelques uns.»

Beste Marc, bedankt en het ga je goed.

